

Č. j.: KVOP-378/2020/S

Informace o stavu ekonomických, sociálních a kulturních práv v České republice

A. Obecné záležitosti

A.1 Potřeba národní instituce pro ochranu lidských práv

1. Veřejný ochránce práv České republiky přispívá k ochraně lidských práv plněním svých zákonem stanovených povinností. Doposud však nemá všeobecný, široký mandát k ochraně lidských práv, jak vyžadují Pařížské principy. Veřejný ochránce práv do jisté míry a v některých ohledech již v současnosti naplňuje charakteristiky národní lidskoprávní instituce ve smyslu Pařížských principů, nicméně ve formálním slova smyslu takovouto institucí není, a to ani z mezinárodního, ani z vnitrostátního hlediska.

2. V tomto ohledu spatřuji jako největší deficit právě nedostatečný rozsah pravomocí ochránce. Podle § 1 odst. 1 zákona o Veřejném ochránci práv¹ ochránce „působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod“. Z vymezení působnosti veřejného ochránce práv jasně vyplývá, že jeho úkolem je především ochrana osob před protiprávním jednáním úřadů a dalších orgánů, přičemž ochrana lidských práv je „nedílnou součástí“, nikoli však vlastním cílem této činnosti.

3. Do působnosti ochránce navíc nespádají všechny oblasti práva, a tedy ani všechna základní práva a svobody. Vymezení pravomocí ochránce tak nelze považovat za odpovídající požadavkům Pařížských principů na národní lidskoprávní instituce (NHRI). Jistá omezení se týkají také pravomocí ochránce, který nemá všeobecnou pravomoc např. v oblasti propagace lidských práv, vzdělávání nebo monitorování.

4. Jinými slovy ochránce není ze zákona povolán, aby se role národní lidskoprávní instituce ujal a sám ze své vůle požádal o mezinárodní akreditaci. Jakožto orgán veřejné moci může ochránce činit pouze to, co mu zákon výslovně dovoluje. Jakékoliv rozšiřování pravomocí či působnosti nad rámec zákona by bylo protiústavní. Ze zákona o Veřejném ochránci práv nevyplývá, že by bylo záměrem zákonodárce, aby ochránce zastával roli národní lidskoprávní instituce.

1 Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

5. Pokud by se tedy veřejný ochránce práv (nebo jiná instituce) měl v budoucnu ujmout role národní lidskoprávní instituce v České republice, je nutné nejprve přijmout příslušné legislativní akty, například novelu příslušných zákonů.

Návrh otázek pro vládu:

- Kdy vláda zamýšlí předložit Parlamentu konkrétní návrh zákona nebo novely o vytvoření národní lidskoprávní instituce v České republice?
- Kdy očekáváte, že by mohla být taková instituce akreditována na úrovni A stanovené pro národní lidskoprávní instituce v souladu s Pařížskými principy?

A.2 Postavení sociálních práv v Ústavě České republiky

6. Vláda ve své odpovědi uvádí, že s ohledem na ustanovení článku 10 Ústavy je Pakt součástí českého právního řádu a v případě rozporů mají jeho ustanovení přednost před ustanoveními vnitrostátního práva. Toto prohlášení vláda učinila v odpovědi na zjištění Výboru, že některá práva obsažená v Paktu nejsou výslovně upravena v Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“), přičemž Výbor v této souvislosti doporučil pozměnit Listinu tak, aby byl její obsah plně v souladu s Paktem.

7. Je třeba podotknout, že skutečnost, že některá ustanovení Paktu nejsou upravena ve vnitrostátní Listině, nepředstavuje sama o sobě problém, jelikož tím není dotčena platnost či vymahatelnost daných ustanovení. Pakt je nejen součástí českého právního řádu, a je tedy závazný pro všechny státní orgány při uplatňování práva, ale je zároveň považován i za součást ústavního pořádku. Podle judikatury Ústavního soudu je český ústavní pořádek založen na myšlence „polylegality“ ústavního systému, což znamená, že součástí ústavního pořádku je jen nejen vlastní Ústava (zákon č. 1/1993, Sb.), ale rovněž ostatní ústavní zákony. Dle výkladu Ústavního soudu jsou součástí ústavního pořádku i mezinárodní úmluvy o lidských právech, které mají stejnou právní sílu jako ústavní zákony. Skutečnost, že některá práva zaručená Paktem nejsou zahrnuta v Listině, tudíž sama o sobě nijak nebrání vymahatelnosti těchto práv.

8. Přestože je Pakt plně začleněn do právního řádu České republiky, lze vymahatelnost ekonomických, sociálních a kulturních práv považovat za oslabenou vzhledem k ustanovení čl. 41 odst. 1 Listiny. Jak je popsáno ve vládním vyjádření, tento článek stanoví, že některých výslovně vyjmenovaných práv obsažených v Listině (zejména ekonomických, sociálních a kulturních práv), se lze „domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí“. Toto ustanovení se může nepříznivě dotknout vymáhání ekonomických, sociálních a kulturních práv spadajících do jeho působnosti. Nicméně podle judikatury Ústavního soudu není ochrana práv vyjmenovaných v čl. 41 odst. 1 Listiny nutně omezena na prováděcí zákony. Ústavní soud však zároveň přiznává vládě širší prostor pro uvážení při stanovování politik směřujících k provádění ekonomických, sociálních a kulturních práv, který je založen na respektování vlastní podstaty (jádra) konkrétního práva, oproti přístupu Ústavního soudu v oblasti ochrany občanských a politických práv. Ekonomická, sociální a kulturní práva jsou tak řádně chráněna českou Ústavou, jak ji vkládá Ústavní soud, avšak rozsah jejich ochrany je užší, protože je založen na širším prostoru pro uvážení.

Návrh otázek pro vládu:

- Kolik případů tvrzeného porušení ekonomických, sociálních a kulturních práv je každoročně předloženo k Ústavnímu soudu a v kolika případech je zjištěno skutečné porušení těchto práv?

B. Konkrétní práva

B.1 Boj proti diskriminaci (článek 2)

9. Pokud se jedinec domáhá ochrany před diskriminací a uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k diskriminaci žalobce, dochází ze zákona ke sdílení důkazního břemene.² Ve věcech týkajících se podezření z diskriminace na základě národnosti, zdravotního postižení, věku, sexuální orientace, náboženství a státní příslušnosti se však toto ustanovení týká pouze oblasti práce a zaměstnání – nevztahuje se tak na přístup k bydlení, zdravotní a sociální péči či jiným službám a zboží. Sdílení důkazního břemene se neuplatní ani v případech diskriminace z důvodu pohlaví s výjimkou přístupu k zaměstnání a poskytování zboží a služeb. Pro mnoho lidí je obtížné se proti diskriminaci bránit, a to zejména proto, že jsou jim odepřeny procesní záruky, které jsou zajištěné u jiných skupin osob – tedy v případě diskriminace na základě rasového nebo etnického původu či v některých případech diskriminace na základě pohlaví.

Návrh otázek pro vládu:

- Kdy stát zajistí stejnou míru ochrany všem obětem diskriminace bez ohledu na diskriminační důvod a oblast?

B.2 Přístup na trh práce a aktivní politika zaměstnanosti (článek 6)

10. V současnosti má Česká republika nejnižší míru nezaměstnanosti ze všech států Evropské unie.³ Přesto postupně narůstá poměr zaregistrovaných uchazečů o zaměstnání se zdravotním postižením, v současné době tvoří 16,4 % ze všech uchazečů.

11. Jedním z nástrojů pro podporu zaměstnávání lidí se zdravotním postižením je tzv. povinný podíl (povinnost zaměstnat lidi se zdravotním postižením v podílu 4 % z celkového počtu všech zaměstnanců).⁴ Zaměstnavatel se však může rozhodnout naplnit svou povinnost jiným způsobem, a to odebráním výrobků nebo služeb a jejich poptáváním od zaměstnavatelů lidí se zdravotním postižením, případně odvodem do státního rozpočtu.⁵ Neexistují žádné veřejně dostupné statistiky, na jejichž základě by bylo možné posoudit účinnost tohoto nástroje. Podle analýzy, která se týkala pouze veřejného sektoru, ze 14

2 Ustanovení § 133a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

3 Nezaměstnanost v eurozóně dosahuje úrovně 8,6 %. Eurostat – Your key to European statistics [online]. European Commission – Eurostat, ©2019 [cit. 16. 1. 2019]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-press-releases/-/3-01032018-AP>

4 Ustanovení § 81 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

5 Ustanovení § 81 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

ministerstev plní povinný podíl pouze 2 zcela a 3 jen částečně. Lze předpokládat, že situace v soukromém sektoru bude stejná, ne-li horší.

Návrh otázek pro vládu:

- Jaké jsou plány vlády ve věci zaměstnávání osob se zdravotním postižením na otevřeném trhu práce? Existují konkrétní kroky s cílem postupně přesouvat osoby se zdravotním postižením z chráněného trhu práce na otevřený trh práce?
- Jaký je plán vlády ve věci snižování míry nezaměstnanosti osob se zdravotním postižením?
- Jakým způsobem a kým jsou vedena statistická data k plnění tzv. povinného podílu? Kdo vyhodnocuje vývoj statistických dat v čase a jak se tento vývoj zohledňuje při tvorbě národních politik v oblasti zaměstnávání lidí s postižením?
- Má vláda k dispozici kompletní informace k plnění povinného podílu u zaměstnávání osob se zdravotním postižením v soukromém sektoru?

B.3 Pojistné a nepojistné dávky (článek 9)

12. Jedním z prostředků k zajištění přiměřené životní úrovně je finanční podpora ze strany státu prostřednictvím nepojistného systému, např. prostřednictvím příspěvků na péči či příspěvků na zvláštní pomůcky. Z pojistného systému pak může být osobám se zdravotním postižením poskytován invalidní důchod. Pro účely přiznání zmíněných dávek je podstatné posouzení zdravotního stavu, které provádí lékařská posudková služba.⁶ Dlouhodobým problémem je **nedostatečné personální zabezpečení lékařské posudkové služby**, což vede k prodlužování lhůt při vyřizování žádostí o jednotlivé dávky a s tím související zvýšené chybovosti v posuzování. Nadto dochází ke značnému stárnutí posudkových lékařů, které může způsobit další nežádoucí kolaps posudkové služby.⁷

Návrh otázek pro vládu:

- Jaké konkrétní kroky učiní stát k tomu, aby zabezpečil personální posílení lékařské posudkové služby tak, aby z těchto důvodů nedocházelo k průtahům v řízení, a to zejména u příspěvku na péči, dávek a průkazů pro osoby se zdravotním postižením?
- Jaké další kroky učiní stát k tomu, aby zabezpečil personální obsazení posudkové služby tak, aby zajistil kontinuitu jejího fungování s ohledem na věkové složení?

B.4 Ochrana práv dětí a rodiny, rodinný život (článek 10)

13. **Stále není sjednocena péče o ohrožené děti a jejich rodiny.** Zákon o podpoře rodiny nebyl přijat a ke sjednocení péče nadále fakticky neprobíhají žádné kroky (kolegium ministrů, které mělo koordinovat péči o děti, prakticky nefunguje). V České republice je systém péče o děti nadále roztržštěn pod různá ministerstva (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo spravedlnosti).

6 Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení ve spojení se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

7 Poznanky vychází ze starších věcí, které ombudsman řešil.

14. Česká republika stále patří k zemím s **nejvyšším počtem institucionalizovaných dětí** v Evropě. Během posledních 20 let vláda investovala finance do rozvoje a renovace více než tři set ústavních zařízení pro děti. Stát nemá zpracovanou žádnou koncepci transformace péče o děti a deinstitucionalizace. Zákon upravující ústavní péči je zastaralý a preferuje ústavní péči.

15. Nebyla uzákoněna **věková hranice u dětí, které by vůbec neměly být umísťovány do institucionální péče**.⁸ Ministerstvo zdravotnictví dosud nepřijalo kroky ke **zrušení dětských domovů pro děti do tří let věku** (dětská centra).⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí nevyvíjí dostatečné aktivity pro **zajištění dostatečného počtu pěstounů** v souladu s požadavkem na osobní péči o děti nízkého věku a co nejmenšího počtu dětí svěřovaných do institucionální péče.

Návrh otázek pro vládu:

- Jaké kroky stát plánuje za účelem sjednocení systému péče o ohrožené děti?
- Jaká opatření přijme stát směrem k deinstitucionalizaci zařízení pro výkon ústavní výchovy?
- Do kdy plánuje stát zrušit dětské domovy pro děti do tří let věku?
- Kdy stát přijme věkovou hranici, do níž nebude možné dítě svěřit do institucionální péče?
- Jaké aktivity plánuje stát směrem k zajištění potřebného počtu pěstounů, aby nemusely být děti nízkého věku umísťovány do institucionální péče?

B.4.1 Transformace a deinstitucionalizace (body 98–100)

16. V České republice žijí v zařízeních ústavní péče tisíce dětí a dospělých s postižením. Česká republika doposud nepřijala dlouhodobou strategii deinstitucionalizace, která by obsahovala jasný časový rámec a jasné vymezení alokovaných finančních prostředků. Dosavadní strategie byly vždy navázané na projekty financované z externích zdrojů, jejich udržitelnost je tedy nejistá. Žádný vládní dokument pak neobsahuje konečný cíl procesu deinstitucionalizace, kterým by mělo být plné nahrazení ústavních zařízení ve všech rezortech (sociální služby, zdravotnická zařízení, zařízení pro děti) službami v komunitě.

Návrh otázek pro vládu:

- Jak stát zajistí dostatek časově, místně a finančně dostupných a plně individualizovaných služeb pro všechny lidi se zdravotním postižením, které podporují jejich nezávislý život a setrvání člověka v jeho přirozeném sociálním prostředí?

⁸ Informace dostupné na webových stránkách organizace Lumos: <https://www.wearelumos.org/czechrepublic/about/>.

⁹ Viz kolektivní stížnost k Evropskému výboru pro sociální práva ve věci European Roma Rights Centre & Mental Disability Advocacy Centre (ERRC & MDAC) proti České republice (č. 157/2017), v níž je namítáno porušení článku 17 Charty ve spojení se zákazem diskriminace na základě etnického původu a zdravotního postižení, a to z důvodu rutinního umísťování dětí do tří let věku se specifickými potřebami (dětí romského původu a dětí se zdravotním postižením) do kojeneckých ústavů navzdory negativním dopadům institucionalizace takto malých dětí na jejich další vývoj, jakož i z důvodu nedostatku dostupných alternativních řešení. Vláda předložila EVSP své vyjádření k přípustnosti stížnosti v prosinci 2017.

- Kdy stát přijme strategii k procesu deinstitucionalizace s jasným časovým rámcem a jasným vymezením alokovaných finančních prostředků?

B.4.2 Přístup cizinců, azylantů a uprchlíků k ekonomickým, sociálním a kulturním právům (bod 104)

17. Ve vztahu k přístupu cizinců ke zdravotní péči se vyskytují problémy související s fungováním systému zdravotního pojištění. Veřejného zdravotního pojištění se účastní pouze cizinci s trvalým pobytem na území ČR nebo cizinci, kteří jsou zde zaměstnáni. Do tohoto systému nelze vstoupit (ani z něj vystoupit) dobrovolně. Desítky tisíc cizinců ze zemí mimo EU, kteří na území ČR dlouhodobě pobývají, ale nespĺňují podmínky přístupu k systému veřejného zdravotního pojištění (např. osoby samostatně výdělečně činné, rodinní příslušníci občanů České republiky či jiných zde usazených cizinců), mají tudíž povinnost kupovat si komerční zdravotní pojištění.

18. Systém komerčního zdravotního pojištění však není schopen dlouhodobě plnit svůj účel. Pojistné podmínky obsahují velké množství problematických prvků (četné výluky z pojistného krytí, stanovení čekacích dob pro možnost čerpání pojistného plnění, limity výše pojistného plnění apod.). Pojišťovny zároveň nemají zákonnou povinnost uzavřít pojistnou smlouvu, takže řada cizinců, kteří již jsou nemocní nebo z hlediska pojistného rizika jinak nelukrativní (zejména novorozené děti se zdravotními komplikacemi či starší osoby), nemají vůbec šanci zdravotní pojištění získat. Otevření systému veřejného zdravotního pojištění dosud vyloučeným kategoriím dlouhodobě pobývajících cizinců doporučuji nejen já, ale též Rada vlády pro lidská práva, Česká lékařská komora, nevládní neziskové organizace pracující s migranty, Svaz pacientů České republiky i část nemocnic.

Návrh otázek pro vládu:

- Proč stát odmítá umožnit vstup do systému veřejného zdravotního pojištění i cizincům z jiných zemí, než jsou členské státy EU, i přesto, že je zjevné, že systém komerčního pojištění není vyhovující?

B.5 Boj s chudobou a sociálním vyloučením (článek 11)

B.5.1 Zajištění životních podmínek a pomoc v hmotné nouzi (body 120, 121)

19. Životní minimum je státem uznaná hranice chudoby. Zákon stanoví možnost (nikoliv povinnost) vlády zvýšit částky životního a existenčního minima, pokud se zvýší meziroční inflace o více než 5 %. Této možnosti využila vláda od roku 2006 pouze jedenkrát (v roce 2012). Reálná hodnota životního minima tak v důsledku inflace neustále klesá a osoby, které jsou na dávkách existenčně závislé, si za ně pořídí stále méně. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (veřejná instituce zřizovaná státem) dospěl k závěru, že příslušné částky je potřeba zvýšit o několik set korun. Vláda zvýšení částek v roce 2018 odmítla, nedošlo k němu ani od začátku roku 2020.

Návrh otázek pro vládu:

- Jak vláda zajistí pro osoby v hmotné nouzi minimální životní standard, který nebude v důsledku rostoucí inflace postupně snižován?

B.5.2 Přístup k bydlení a jeho podpora, odpověď na zjištění č. 16 (body 137–141)

„Bezdávkové“ zóny

20. V polovině roku 2017 Poslanecká sněmovna schválila novelu zákona o pomoci v hmotné nouzi, která umožňuje obcím, aby vyhlásily oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Osoby v hmotné nouzi, které se do takových oblastí nově přistěhují, nebudou mít nárok na dávku na bydlení určenou pro nejchudší osoby. Novela měla zabránit dalšímu rozvoji „obchodování s chudobou“ tj. pronajímání nevyhovujících nemovitostí lidem závislým na dávkách na bydlení za nepřiměřenou cenu. Místo toho se však v důsledku novely podstatně snížila dostupnost bydlení pro nejchudší osoby i možnost stěhování v rámci některých měst. Novela zároveň vede k tomu, že okolní města sama vyhledávají tyto oblasti, aby odradila nemajetné osoby od hledání bydlení na jejich území. Dochází tak k „lavinovému šíření“ nepříznivých důsledků tohoto opatření. Stát tak nepřiměřeně omezuje právo na odpovídající bydlení a vytváří lokality, v nichž je zásadním způsobem omezena pomoc v podobě vyplácení dávek. Vzhledem k tomu, že některá města vyhledávají opatření plošně, jsou takovými lokalitami i celá města.

Návrh otázek pro vládu:

- Jak vláda zajistí osobám s nízkými příjmy dávkovou podporu bydlení bez ohledu na území, na kterém o dávky na bydlení žádají?

B.5.3 Absence dostupného přiměřeného bydlení pro osoby v bytové nouzi

21. Stále nebyl přijat zákon, který by zaručoval právo na odpovídající bydlení osobám v bytové nouzi (sociální bydlení). Dávky na bydlení samy o sobě odpovídající bydlení některým ohroženým skupinám osob (rodiny s dětmi, rodiče samoživitelé, senioři, Romové) nezajistí. Pro tyto skupiny obyvatel je nájemní bydlení i s pomocí dávek nedostupné z důvodu vysoké ceny či jiných bariér, např. nedostatečných prostředků na kauci nebo diskriminačního jednání pronajímatelů či realitních kanceláří. Pro některé skupiny obyvatel (např. Romové nebo matky samoživitelky s více dětmi) bývá nedostupné i obecní bydlení, jelikož pravidla pro přidělování obecních bytů v některých případech znevýhodňují rodiny s větším počtem dětí, osoby pobírající sociální dávky či osoby bez příjmu z výdělečné činnosti. Tito lidé pak žijí v komerčních ubytovnách, ve kterých jsou však špatné životní podmínky (nedostatek prostoru, špatné hygienické podmínky, nevhodné podmínky pro výchovu dětí a jejich přípravu do školy), přestože poplatky za bydlení bývají velmi vysoké. Podrobnosti ohledně nedostupnosti bydlení pro Romy jsou uvedeny ve [vyjádření](#) pro Evropskou komisi proti rasismu a intoleranci (ECRI) z července 2019 (s. 14).

22. V roce 2017 předložila vláda komplexní návrh systému veřejného sociálního bydlení, který však Poslanecká sněmovna nestihla projednat. Od té doby nebyl vypracován žádný nový návrh zákona o sociálním bydlení. Dotační tituly Ministerstva pro místní rozvoj na výstavbu nájemních sociálních bytů nemohou problém plošně vyřešit, zatím z něj čerpaly prostředky pouze jednotky obcí.

Návrh otázek pro vládu:

- Jak vláda zajistí dostupné přiměřené bydlení osobám v bytové nouzi, které si nemohou ani s pomocí dávek na bydlení zajistit bydlení na volném trhu s byty?

- Jak vláda zajistí rovný přístup Romů k nájemnímu bydlení na soukromém trhu s byty?

B.6 Zdravotní systém

23. Ačkoliv Úmluva o právech osob se zdravotním postižením akcentuje důležitost komplexního poskytování rehabilitace a včasnosti multidisciplinárního posouzení, v České republice nadále chybí právní úprava, která by zajistila vzájemnou návaznost a koordinaci jednotlivých složek rehabilitace. Požadavek přijetí nové úpravy byl sice opakovaně zahrnut do Národního plánu pro podporu rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením, avšak zainteresovaná ministerstva dosud nedospěla ke shodě o jejích parametrech.

Návrh otázek pro vládu:

- Kdy stát přijme právní úpravu zajišťující koordinaci rehabilitace?

B.6.1 Sterilizace

24. V minulosti se opakovaně objevily snahy o přijetí zákona, na jehož základě by bylo možné odškodnit protiprávně sterilizované ženy. Snaha obětí o uplatnění nároku v občanskoprávním řízení byla v drtivé většině případů neúspěšná z důvodu uplatnění námitky promlčení. Bohužel na jednání vlády v roce 2015 byl návrh zamítnut (důvody byly různé, např. že se ženy měly a mají soudit, nebo že navrhovaná částka 300.000,- Kč je příliš vysoká). Od té doby vláda sama aktivně neučinila k oživení tohoto tématu žádné kroky.

25. V září 2019 předložila skupina poslanců a zmocněnkyně vlády pro lidská práva Poslanecké sněmovně návrh zákona o odškodnění sterilizací provedených v rozporu se zákonem. Vláda k návrhu zákona vydala neutrální stanovisko. Poslanecká sněmovna bude návrh zákona teprve projednávat.

Návrh otázek pro vládu:

- Pokud stát nepodpoří přijetí zákona o odškodnění osob sterilizovaných v rozporu se zákonem, jakým způsobem hodlá poškozené ženy kompenzovat?

B.7 Vzdělávání (článek 13 a 14; body 183–186; 194, 195)

B.7.1 Vzdělávání dětí se zdravotním postižením

26. Aktuální nastavení vzdělávacího systému není plně inkluzivní ve smyslu článku 24 Úmluvy. Inkluze není vnímána dobře ani širokou veřejností, jelikož veřejný prostor je často ovlivněn zkreslenými informacemi, které se nezhřídka zakládají na předsudcích.

27. Většina vzdělávacích institucí není přístupná pro osoby se zdravotním postižením, ať již z hlediska prostorového uspořádání, materiálního vybavení nebo poskytovaných informací. Ve vzdělávacím systému kromě toho stále není pro lidi s postižením v dostatečném rozsahu zajištěna možnost vzdělávat se v rámci zájmového či celoživotního vzdělávání¹⁰.

10 Na nedostatečné zajištění zájmového vzdělávání osob se zdravotním postižením ochránkyně opakovaně upozorňují organizace hájící práva těchto osob, například AUTISTIK z.s.To, že se jedná o problematickou oblast,

28. Není upraveno, kdo a jak by měl provádět **úkony v oblasti zdravotní péče ve školách**. Jelikož právní úprava nekonkretizuje, kdo by měl zdravotní úkony (např. podání inzulínu či odsátí hlenů) provádět ani kdo je odpovědný za případnou újmu, mnoho škol není ochotno tyto úkony vůbec zajistit. Tím tyto školy fakticky vylučují z výuky děti se zdravotním postižením, což lze považovat za diskriminaci z důvodu zdravotního postižení.

29. Problematickými oblastmi zůstávají také nedostatečná odbornost pedagogů v oblasti inkluzivní pedagogiky, propojení vzdělávání s přípravou na konkrétní trh práce či financování podpůrných opatření v potřebném rozsahu.¹¹ Pro všechny tyto problémové oblasti byly v rámci přijatého Akčního plánu stanoveny konkrétní kroky pro jejich řešení, je však otázkou, do jaké míry byla tato řešení skutečně provedena.¹²

Návrh otázek pro vládu:

- Do jaké míry se podařilo naplnit cíle stanovené v Akčním plánu pro inkluzivní vzdělávání na období 2016–2018, Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 a Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2015–2020, a to zejména v oblasti materiální, informační a komunikační přístupnosti vzdělávacích institucí, včetně institucí zájmového a celoživotního vzdělávání, materiální a finanční dostupnosti podpůrných opatření, zajištění odbornosti pedagogů v oblasti inkluzivní pedagogiky a propojení vzdělávání a trhu práce?
- Jakým způsobem podporuje stát informovanost veřejnosti o inkluzivním vzdělávání a jeho přínosech?
- Kdy stát legislativně zakotví povinnost školy zajistit provádění zdravotních úkonů v době výuky?

B.7.2 Přístup romských dětí ke vzdělávání

30. Samostatným tématem je pak přístup romských dětí ke kvalitnímu a nesegregovanému vzdělávání. Přestože od rozsudku D. H. a další proti České republice¹³ uplynulo již třináct let, téměř třetinu žáků, kteří se vzdělávají podle programů pro žáky s lehkým mentálním postižením, stále tvoří Romové, přestože v celé žákovské populaci zaujímají pouze 4 %.

31. Dalším problémem je etnická segregace ve vzdělávání. Ve školním roce 2018/2019 bylo v České republice 70 základních škol (běžných i speciálních), které mají nadpoloviční podíl romských žáků. Ve třinácti školách přesahoval jejich podíl dokonce 90 %. Takové vzdělávání především snižuje šance segregovaných žáků na dosažení vyššího stupně vzdělání. V důsledku homogenity školního i rodinného prostředí, ve kterém se děti pohybují,

vyplývá také z tematické zprávy České školní inspekce za školní rok 2016/2017, ve které se uvádí, že „naplňování podpůrných opatření účastníků zájmového vzdělávání bylo zaznamenáno pouze v 42,6 % navštívených středisek volného času.

11 Z organizací hájících práva osob se zdravotním postižením vidí zmíněné oblasti jako problematické například Českomoravská unie neslyšících, z. s., Občanské sdružení D.R.A.K., z. s., a další.

12 Míra naplnění cílů stanovených v Akčním plánu pro inkluzivní vzdělávání na období 2016–2018 nebyla prozatím vyhodnocena.

13 Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva č. 57325/00 ze dne 13. 11. 2007, D. H. a další proti České republice, zveřejněný na adrese <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256>.

dochází k přenosu nízkého vzdělání z rodičů na děti. Ve třídě chybí tzv. tahouni, kteří by mohli být ostatním spolužákům příkladem. Dále se posiluje sociální vyloučení a znesnadňuje se vymanění z bludného kruhu chudoby. Může docházet ke kumulativnímu výskytu patologických jevů (záškoláctví, užívání návykových látek), které mohou být za současné absence dobrých vzorů vnímány jako společensky uznávaná norma.

32. Podrobnosti jsou dostupné v mém [stanovisku](#), které jsem adresovala Výboru ministrů Rady Evropy v květnu 2019, a ve shrnutí [výzkumu](#) ke společnému vzdělávání romských a neromských dětí z prosince 2018.

Návrh otázek pro vládu:

- Jak stát zajistí, aby se romští žáci a žákyně vzdělávali podle programů pro žáky s lehkým mentálním postižením pouze v případech, kdy je to objektivně odůvodněné?
- Jak stát zajistí, aby se romští žáci a žákyně nevzdělávali v etnicky segregovaných školách?

V Brně dne 17. 1. 2019

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
Veřejná ochránkyně práv